

Konu: Ruhsal İnsan
Yazı: 30

Us-Beden İkilemi

Doç. Dr. Haluk Berkmen

Us sözü genelde "akıl" yerine kullanılır. Kadim bilgeler akılı "**Akl-ı Maaş**" ve "**Akl-ı Maad**" olarak iki sınıfa ayırmışlardır. *Akl-ı Maaş* gündelik geçimini düşünen insan gibi, kâr-zarar hesabı yapan akıl türüdür. *Akl-ı Maad* ise olaylara uzun vadeli bakabilen, kendine yararlı olanı düşünmekten çok, toplumun yararını hesaba katan, genelleştirme yeteneği olan ve kapsayıcı düşünen akıl türüdür. Örneğin, bilim adamları, filozoflar ve mistik kişiler bu tür bir akıl sahibidirler. Genel olarak Akl-ı Maaş'ın **Nefs-i Emmare**'nin, yani emir-komuta veya etki-tepki davranışlarının akılı olduğu söylenebilir. Akl-ı Maad ise daha ileri nefis mertebelerinin, örneğin **Nefs-i Mülhime**'nin (ilham sahibi benliğin) akılı olduğu söylenebilir (Bkz. **24. Âlim ile Arif** başlıklı yazı).

Akıl yalnızca bilinçli olduğumuz zaman faaldir. Bilinçsiz durumda iken, örneğin uyurken faal olan akıl değil, zihindir. Duyular aracılığı ile veya diğer herhangi bir yoldan elde edilen bilgileri depolayan, belleği, sezgiyi ve duyulardan gelen bilgileri düzenleyip kullanıma sunun zihindir. Fakat son yıllarda yapılan beyin araştırmaları beyinin çalışma şeklini ikiye ayırmanın mümkün olmadığını ve zihin-akıl ayırımının anlamsız olduğunu göstermiştir. Bu bakımdan "**us**" sözüyle **hem akılı hem de zihni** birlikte kastettiğimi belirtmek isterim.

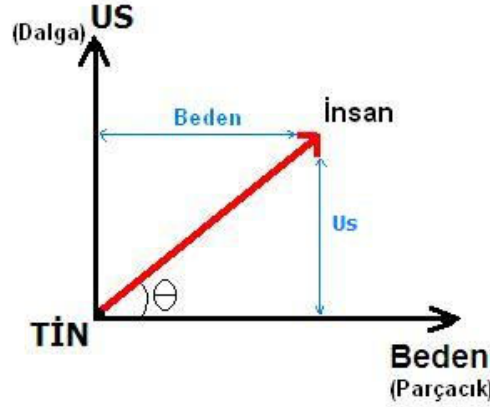
Yapılan tüm beyin araştırmalarına rağmen düşünen us'un ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığı hakkında tartışmalar ve farklı görüşler sürüp gidiyor. Batılı düşünürler usun yapısı hakkında iki görüş ileri sürmüşlerdir. Bunlar:

A) **İkilemci görüş** ve B) **Maddeci görüş**.

İkilemci (düalist) görüşü ileri süren **R. Descartes** (1596-1650) usun maddi olmadığını ve fizik yasalarına bağlı olarak çalışmadığını ileri sürmüştür. Bu modelin zayıf noktası maddi bir varlığı olmayan ve fizik yasalarına bağlı bulunmayan us'un nasıl olup da maddeyi (fizik yapıyı) etkileme gücüne sahip olduğudur. Maddeci modele göre ise us beyindeki yapılaşmanın, nöron bağlarının, doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Maddeci görüşe göre beyinin dış alanını kaplayan *korteks* bölgesi düşüncenin ortaya çıktığı bölge olmaktadır. Fakat son yıllarda yapılan beyin araştırmaları beyin **bütünsel bir yapı** halinde çalıştığını ve herhangi bir beyin bölgesinde karar veren ve emir verip yöneten bir merkez bulunmadığını kanıtlamış bulunuyor. Bir diğer ifade ile us beyinin ürünü olsa da ondan farklıdır.

Birbirlerinden farklı olsalar da us ile beden arasında bir etkileşmenin bulunduğunu bazı hastalık türlerinden anlıyoruz. Mide hastalığı olan gastrit, panik ataklar, fobiler, bazı tür baş ağrıları ve bazı hastalık türleri bu etkileşime örnektirler. Peki, ama o zaman bu etkileşme nasıl olmaktadır? Us maddi bir yapı olmadığına göre maddi olan bedeni nasıl etkilemektedir? Bunun sorunun yanıtını, kanımca, üçüncü bir aracının varlığında aramak gerekiyor. Bu aracı

da **tin** denen insanın *psiko-sosyal* yapısıdır. Tin (**spirit, geist**) ile ruh (**soul, seele**) farklıdır, çünkü tini etkileyen insanın kişisel psikolojik durumu ile toplum içindeki konumu, yani toplumun kişiyi şartlandırmasıdır. Tin hem ustan hem de bedenden farklı bir yapıya sahiptir. İnsan sosyal bir varlık olduğundan toplumun değer yargılarından, varsayımlarından, dilinden, dininden ve genel olarak kültüründen etkilenir. Bu etkilerin nasıl olup da beyindeki nöron bağlarını oluşturduğu, yanıtı kesin olarak bilinmeyen bir sorudur. Nöron bağlarının oluşumu, karmaşık bir mekanizmanın sonucu olarak, tin ile ilişkili olduğu görüşümdedir. **Tin-Beden-Us** üçlüsünü ve ilişkilerini alttaki grafikte göstermek mümkündür.

Bu grafik gösterimde hem us hem de beden birbirlerine dik iki eksen boyunca tanımlı olup, tin eksenlerin bitişme noktasında boyutsuz bir nokta gibi durmaktadır. Us'un beden üzerinde iz düşümü yoktur, yani doğrudan etki etmemektedir. Bedenin de us üzerinde doğrudan bir etkisi yoktur. Tin, us ile bedenin kaynağı olup, aynı zamanda onların etkileşimlerini sağlayan aracı durumundadır. Tin us ile beden eksenlerinin birleştiği bir "**çıkış noktası**" veya bir "**kaynak noktası**" olarak tanımlanmış olduğundan ölçümü mümkün olmayan bir varlıktır.

Benim görüşüme göre, insan ve tüm canlılar us ile bedenin aritmetik toplamı olmayıp, **vektöryel** toplamıdır. Her canlının tini olmakla birlikte us-beden ilişkisi aynı değildir. Bu bakımdan her canlının farklı bir θ açısı olduğu söylenebilir. İnsan söz konusu olduğunda **Descartes**'in "düşünüyorum öyleyse varım" sözünü "tin sahibiyim öyleyse varım" şeklinde anlamak daha doğru olacağı kanısındayım. Çünkü her var olanın usu olmasa da, az veya çok bir tin sahibi olduğu söylenebilir. Bir atom dahi diğer bir atomla bağ kurup bir molekül oluşturuyorsa, bunu tini sayesinde başardığı düşünülebilir. Şu halde tüm doğa kuvvetlerinin kaynağı da tin olmaktadır.

Kuantum kuramına göre her var olan hem parça hem de dalga özelliğine sahiptir. Deneysel olarak da kanıtlanmış olan bu iki özellik tüm canlı-cansız varlıklar için geçerli ise, insanın usu onun dalgasal yapısını ve bedeni parçacık yapısını belirttiği söylenebilir. Örneğin, bir yazarın bir kitabını okuduğumuzda tininin us bileşeni ile tanışıyoruz ve beden bileşeninden haberdar değiliz. Kitaptaki ifadeler yazar ile okuyucu arasında oluşan ve görünmeyen bir dalga gibi etkin olabilmektedir. Bir futbol maçını izlerken de oyuncuların tinlerinin beden bileşenini izlemekteyiz. Onların usları hakkında herhangi bir fikrimiz olmuyor. Demek ki hem us hem de beden birer enerji sahibi oluşum olarak etkin olabilmektedirler.

A. Einstein'in (1879-1955) meşhur ettiği $E = mc^2$ formülü ile enerjinin madde olduğunu ve maddenin de enerjiden ibaret olduğunu ileri sürmüş ve bu ilişki deneysel olarak kanıtlanmıştır. Şu halde hem usun hem de bedenin tinden kaynaklanan birer enerji şekli olduklarını kabullenmek durumundayız.